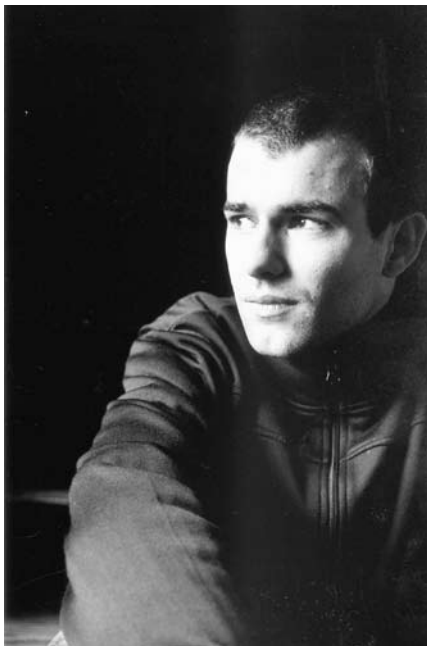

Godine 2005. njemački Suhrkamp Verlag objavio je tanku knjižicu pod naslovom *Nahe Jedewew*. Unutar godinu dana ona je doživjela četvrto izdanje, a prava na prijevod otkupljena su u mnogim velikim izdavačkim kućama diljem Europe i u Sjedinjenim Državama. Ipak, *Pokraj Jedewewa* je za sada jedini Vennemannov roman objavljen u nas, u izdanju nakladničke kuće Novela media. Izašao je 2009. godine u odličnom prijevodu Nataše Medved i mogao bi svakako dovoljno uznemiriti da probudi zanimanje za daljnje autorovo djelo.

Pokušaj približavanja strukturi na kojoj se temelji politički antisemitizam

Razgovor s Kevinom Vennemannom, autorom romana *Pokraj Jedewewa*, razgovor je vođen elektronskom poštom u siječnju 2011.

Vesna Cvitaš

- **VESNA CVITAŠ:** Studirali ste judaistiku, Vaš prvi roman *Pokraj Jedewewa* govori o antižidovskom pogromu počinjenom nad obitelji dviju djevojčica, a Vaš drugi roman *Mara Kogoj* bavi se različitim tumačenjima nacionalsocijalističke povijesti Koruške. Zašto Vam je tema judaizma i nacionalsocijalizma tako bliska? Odakle dolazi to zanimanje za način na koji funkcionira antisemitizam?

KEVIN VENNEMANN: To je teško reći. Ja ne tražim temu, ona je uvijek već ovdje, pravi posao sastoji se u tome da se ona prepozna i nekako ulovi. U posljednjih sam se dvadeset godina mnogo bavio problemom političkog antisemitiz-

ma te je u jednom trenutku postalo vrlo vjerojatno da ću svoja otvorena pitanja i nesigurnosti, ali također i nužnu, kako mi se činilo, kritiku, pokušati nekako oblikovati. A to što je to oblikovanje bilo literarno, bilo je uvjetovano time što se još nisam osjećao dovoljno dorastao temi da bih joj se mogao približiti sa znanstvenom sigurnošću.

- **Je li *Pokraj Jedewewa* literarno približavanje pogromu u Jedwabnu, koji se dogodio u ljeto 1941? U Vašoj knjizi ima puno elemenata koji podsjećaju na Jedwabne. Tu je nekoliko imena, a i ubojice sviraju čak iste instrumente, klarinet i harmoniku, koje su prema svjedočanstvima svirali u Jedwabnu za vrijeme napada ... Je li pri odabiru građe na Vas utjecala knjiga *Susjedi* poljskog povjesničara Jana Grossa?**

Da, sigurno. Doduše Jedwabne je – kao i ono malo mjesto pokraj Jedewewa – “samo” jedan od bezbroj zastrašujuće sličnih slučajeva u tisuću godina židovske povijesti u Europi (koja je u mnogo pogleda doživjela “samo” svoj strašni vrhunac u Drugom svjetskom ratu). Utoliko u knjizi nije riječ o Jedwabnu, knjiga nije približavanje *jednome* određenom povijesnom slučaju, već strukturi na kojoj se temelje svi ti slučajevi. To ne bi smjelo biti nikako drugačije. No rasprave o Jedwabnu prije otprilike deset godina bile su zacijelo nešto poput okidača za *Pokraj Jedewewa*, možda mi je od jednom sinula ideja kako bi se mogla započeti knjiga koju sam već dugo grubo i okvirno planirao. Sličnost imena je uostalom pučka slučajnost nastala nakon dugog vaganja najrazličitijih mogućnosti za imena u suradnji s urednicima u izdavačkoj kući. Mislim da ime na kraju nije ni bilo moja ideja.

- **Koliko ste dugo radili na knjizi i što Vam je pritom najteže palo? S čime ste u tekstu najviše zadovoljni ili nezadovoljni?**

Mislim da je knjiga bila gotova, lekturirana i spremna za tisak dvije i pol godine

nakon prvih napisanih riječi. No na njoj sam radio možda ukupno pola godine. Imam previše kritika spram teksta da bih to ovdje mogao izložiti, a odavno nisam čitao više od nekoliko ulomaka, koje obično izvodim na čitanjima, da bih mogao točno reći što mi se sviđa. Na kraju krajeva vjerojatno pozitivno prihvaćam upravo iste stvari koje pogađaju većinu čitateljica i čitatelja i koje oni "vole" ako se te stvari u tome tekstu uopće mogu voljeti.

- **Vaša je tehnika pripovijedanja vrlo specifična. Ona raskida s uobičajenom sintaksom, u *Jedenewa* pripovijedate u prvom licu množine i isključivo u prezentu, što je inače dosta rijetko. Zar se taj stil možda nametnuo temi? Jeste li osjećali da se tako možete lakše suočiti s temom?**

Ne nužno. Mislim da sam tim trikom pokušao izraziti negodovanje to dvoje djece, nevoljkost da raskinu s prošlošću koju su poznavali kao svoju, kao onu koja za njih funkcionira. Pa i sada još. Njihovo protivljenje, dakle, da tu iznenadnu novu i tako nasilnu prošlost prihvate kao onu sada stvarnu. Kroz stalni prezent njih dvije vuku prošlost sa sobom u sadašnjost, kao da ona ondje pripada, kao da nije prošla.

- **Je li bilo teško pripovijedati iz perspektive djece koja su istovremeno žrtve?**

Nimalo. Knjiga ni u kojem trenutku ne potvrđuje autentičnost, a čim se čovjek jednom pomiri s mišlju da je sve pisanje ionako smiješno, a osobito pisanje o ovoj mojoj temi ili o onome čega se dotičem u *Pokraj Jedenewa* – jer pisanje nikada ne može ni približno dostići stvarnost – tada odmah sve postaje mnogo jednostavnije. Čovjek može u principu raditi što god želi. U usporedbi sa silinom stvarnosti ionako će biti smiješno, što god čovjek radio. Mislim da se to smiješno onda zove "umjetnost". :)

- **Kako povijest (trauma) biva proživljena i kako potom biva prerađena**

da bi mogla ući u sjećanje – zašto je to važno i kako se uopće može pripovijedati o traumi? Zar je literatura kao medij za to naročito prikladna?

Ne, ne nužno. Kao što sam već gore nataknuo, u najboljem se slučaju uvijek može, kako se meni čini, oko nečega kao što je trauma samo kružiti. Doista doprijeti do onoga što je činjenica nikada neće biti moguće. Ono neopisivo je upravo to: nije opisivo, nijedan oblik umjetnosti neće u tome nikada ništa promijeniti.

- **Što Vas potiče na pisanje? Može li književnost učiniti svijet boljim?**

Uh, dva pitanja na koja nikada nije moguće odgovoriti... :)

- **Što Vam je kod pisanja važno? Pokušavate li postići neki određeni učinak kod čitatelja?**

Preostaje malo vremena za razmišljanje o tome. Većinom je postignuti učinak isti koji je tekst imao na mene tijekom pisanja. Većinom? U idealnom slučaju.

- **Što volite čitati? Čitate li više beletristiku ili stručnu literaturu? Koji su autori za Vas važni, tko su Vam bili uzori?**

Čitam sve moguće, uvijek ono što je relevantno i važno za moj znanstveni rad. Kupujem sve više časopisa, prije svega iz dizajna i arhitekture, ali ovdje u New Yorku i mnoge kritičke časopise, *Harper's*, *New Yorker*, *The Nation* i mnogo drugih. Književnost slabo čitam jer mi ostaje jako malo vremena. Nedavno sam otkrio Christina Krachta, kojega jako cijenim, inače, naravno, najradije ono što se uvijek tako podcjenjivački vodi pod pojmom pop-književnost: Thomas Meinecke, Rainald Goetz, Andreas Neumeister, klasične američke *hard boiled detective novels*, a klasično: Elfriede Jelinek, Else Lasker-Schüler, Prousta, Becketta i mnogo teorije. Ja sam dijete Frankfurtske škole.

- **Knjiga *Pokraj Jedenewa* bila je hvaljena kao prvi ratni roman nove generacije. Kako vidite svoj položaj u (mlađoj) suvremenoj njemačkoj književnosti?**

Tu imam samo jako malo uvida ili pregleđa, premalo da bih smio imati neko mišljenje. No imam ipak neki osjećaj da mi se ne bi sviđjelo čega tu sve ima.

- **Kako danas živi jedan pisac? Putujete li često na razna čitanja i što ta putovanja donose piscu?**

Moj život pisca zapravo je gotov. Nekoliko godina bio sam samo na putu i čitao na predstavljajima sto na sat. To je bilo sasvim lijepo i napeto i uzbudljivo i produktivno, kao što se vidi iz činjenice da sam na jednom takvom događanju upoznao svoju hrvatsku prevoditeljicu Natašu Medved. Uz malo sreće takva putovanja donose jako mnogo. Ali to je sada prošlost i nakon posljednjeg putovanja sljedećeg listopada u Izrael, gdje će izaći hebrejski prijevod *Pokraj Jedenewa*, koji je za sada i posljednji prijevod, u dogledno vrijeme neću odlaziti na čitalačka putovanja. No i dalje objavljujem pa mi tako u sljedećih osamnaest mjeseci trebaju izaći dvije nove knjige. Ali više se ne pojavljujem u javnosti kao autor i ostajem posve u onome što se obično naziva znanost.

- **Koji drugi oblik umjetnosti je utjecao na Vaše djelo? Možda glazba ili film? Kako? I obrnuto, jeste li možda razmišljali o prenošenju svojih romana u neku drugu formu, npr. kazališnu predstavu ili film?**

Pokraj Jedenewa postoji, to jest postojao je kao kazališna predstava u jednom kazalištu u Hamburgu. Ja je doduše nikada nisam gledao. Manje-više na mene zasigurno utječe sve ono što dnevno konzumiram od medija. A toga je gomila! Danas puno više nego tada, prije osam godina, kada sam počeo pisati *Pokraj Jedenewa*. Ali takvi se utjecaji mogu teško specificirati.

- **Gdje živite danas i na čemu radite? Jeste li bili pod pritiskom vrlo hvalljenoga prvog romana?**

Živim sada već oko godinu i pol dana u New Yorku, završavam doktorat iz književnosti i petljam po svemu živome: ove godine izlazi moj prijevod na njemački jedne zbirke eseja Marka Greifa, moja knjiga eseja o mojem omiljenom gradu Los Angelesu koja još nema naslov, razni kraći tekstovi i eseji za radio o Charlotte Beradt, o *The Wire*, svašta pomalo ...

Da, tada je pritisak neko vrijeme bio vrlo jak. Ali tako sam brzo i gorljivo radio na tome da ispišem *Maru Kogoj* da pritisak nisam ni opazio.

PRIJEVOD: Vesna Cvitaš

Slabljenje i propast hrvatskog prevodilaštva

Klasično Gibbonovo djelo počelo je izlaziti u prvome hrvatskom prijevodu, koristi se najgori mogući predložak, a izdanje je obilježeno amaterizmom i šlamperajem

Nenad Ivić

Edward Gibbon: *Slabljenje i propast Rimskoga carstva*, svezak I, preveo Marijan Boršić, Stih, Zagreb 2009, 520 str, 370 kn

The French, Italian and German translations have been executed with various success; but instead of patronizing I should willingly suppress such imperfect copies which injure the character while they propagate the name of the author.

Edward Gibbon, *Memoirs of My Life*

Nestanak Starog svijeta ne prestaje očaravati i začaravati povjesničare i amatere, čak i kod nas, tradicionalno zainteresiranih za lokalne stvari. Propast Rimskog Carstva je svačija lokalna stvar, barem u evropskoj, ili *horribile dictu*, evropocentričnoj perspektivi: u našem slučaju, prefektura pretorija Ilirika, koja pokriva današnji teritorij Hrvatske, igrala je ključnu ulogu u zbivanjima V. stoljeća. Tisućljeće i pol se nižu rasprave, pamfleti, analize, objašnjenja, romani i pjesme o razlozima, povodima i uzrocima pada Rimskog Carstva: od unutrašnjih slabosti (*Ausrottung der Besten* Otta Seecka, neke vrste darvinističke evolucije naopako) do barbarskih naleta izvana; od bolesti (npr. Mirko Grmek) do defektnog vodovodnog sistema. Teško da postoji društvena teorija, povijesna paradigma ili pomodna gluparija koje nisu iskušane i prekaljene u po-

trazi za majkom svih uzroka nestanka Rimskog carstva. Jer taj je događaj jedno od glavnih uporišta razdiobe povijesti kakvu danas poznajemo, od starog vijeka, preko srednjovjekovlja do renesanse i moderniteta. Fascinacija tolika i toliko popraćena publikacijama da se čini da povjesničari ne bi imali što proučavati, nastavnici što naučavati, a publika što učiti kad bi saznali da Rimsko carstvo na Zapadu nije propalo, ili, ako je propalo, ne na onakav način na koji smo navikli.

Navika je vrlo moćna stvar. Višestoljetna natrpna objašnjenja koja pune veće knjižnice skrivaju *horror vacui*: propast Rimskog carstva na Zapadu (na Istoku ono preživljava duže ali u stanovitom zapadnom oku tih desetak stoljeća znače doslovce propadanje i preživljavanje tj. nastavak nečega osuđenog na propast; bizantini nekad, a danas i manje više svi stručnjaci za kasnu antiku misle drugačije) vrlo je slabo dokumentirana pojava. Stoji, u stvari, na jednom tekstu (Jordan, *Getica*, 46: *Sic quoque Hesperium Romanae gentis imperium [...] periiit**) kojem se, kao što je pokazano u osamdesetim godinama (Brian Croke i Walter Goffart) ne može vjerovati jer se radi o nečemu što bi danas nazvali političkim pamfletom, napravljenim u Konstantinopolu.

Koncepti propadanja, propasti, pada i nestanka su sažeci goleme mjerodavne priče koja povezuje jedan ili mnoštvo događaja raspršenih u dugotrajnom vremenu i golemom prostoru (tisuću godina, Evropa), kojima je teško ovladati iskazom: svaka narativna nit, svaki podatak, svaki navedeni tekst (spomenuta Jordanova *Getica* nije iznimka) mnogo više od govora o stvari samoj, govori o tome što je izostavljeno ili samo pomišljeno baš takvom niti. Otuda relativna rijetkost velikih, sveobuhvatnih sinteza u XX. i XXI. stoljeću: čak i kad su sintetičke, rasprave se ograničavaju na jedan aspekt, koliko god on bio širok: na opis kasnoantičkih prilika (A. H. M. Jones), na germanske barbare (Demant-

* "Tako je Zapadno Carstvo Rimskoga naroda [...] nestalo".